

A TÁRSASÁGI TÖRVÉNYÜNK JOGRENDSZERBELI KÖRNYEZETÉRŐL

Tisztelt Hölgyeim és Uraim !

Vannak a magánjognak ünnepei. Ez a társasági jogi konferencia egy fontos magánjogi ünnep. Az ünneplésnek minden feltétele adott: Magyarországon mintegy 200 évre nyúlik vissza a társasági jogalkotás, 20 éves az első társasági törvény, az ünneplő közönségben ülnek a társasági jog hazai elméletének és a joggyakorlatnak kiemelkedő képviselői. A Szegedi Egyetem Jogi Karának Polgári Jogi és Polgári Eljárási Jogi Tanszéke e konferenciával méltó ünneplést szervezett.

Megtisztelve érzem magam, hogy ezen a magánjogi ünnepen röviden kifejthetem gondolataimat a hazai társasági jog fejlődésének útjáról. Elsődleges célom, hogy annak az elméleti tézisemnek szolgáltassak bázist, mely szerint a társasági jogalkotás és jogalkalmazás során a társasági törvény szinergia hatásának felismerése nélkülözhetetlen. A magyar társasági jog jogrendszerbeli környezetének vázlata erről meggyőzhet bennünket.

I. PÁRHUZAMOK A TÁRSASÁGOKRA VONATKOZÓ HAZAI JOGALKOTÁS FEJLŐDÉSÉBEN

A) A hazai társasági jog első átfogó kodifikálásának útja

Az első kereskedelmi (gazdasági) társaságokra vonatkozó átfogó kodifikált joganyag mintegy 100 éves munka eredménye és Magyarországon az 1876 január 1.-jén hatályba lépett 1875. évi 37. törvénycikkben a Kereskedelmi törvénykönyvben volt elsőként fellelhető. A német mintát nagyban felhasználó törvénymű egyben a hazai kereskedelmi külön jog kodifikációjának betetőzését is jelentette a XIX. században.

E kereskedelmi kódex megalkotásának alapvető oka Nagy Ferenc a XIX. századi magyar kereskedelmi jogtudomány jeles alakja több mint száz évvel ezelőtt megfogalmazott gondolata alapján „a magyar korabeli polgári jognak a

*kereskedelem igényeit ki nem elégítő voltában volt keresendő, és fennállása csak addig szükséges, míg a polgári jog olyan szabályozást nem nyer, hogy a kereskedelem követelményeinek teljesen eleget tenni lesz képes.*¹

Egyes jogrendszerekben a kereskedelmi külön jogot reprezentáló törvénykönyvek nem kerültek megalkotásra – itt a kereskedelmi társaságok is a magánjogi törvénykönyvekben – így példának okáért a svájci Obligationsrechtben, az olasz Codice civile-ben, illetőleg az amerikai Uniform Commercial Code-ben a közönséges magánjog immanens részeként kerültek szabályozásra.

E monista megoldás irányába ható kodifikáció egyre erőteljesebben tört utat magának a XX. századi magánjog fejlődésében. Az általános magánjog fokozatosan befogadójává vált a tömegforgalom jogaként egyes történelmi korszakokban viruló kereskedelmi külön jognak és az önálló kereskedelmi törvénykönyvek – és általuk a kereskedelmi jog külön jogként való fenntartása – felett lassan eljárt az idő.

A magánjog mai kodifikációjának fő irányához már nem tartozik hozzá a kereskedelmi külön joghoz való visszatérés, ám vitathatatlanul fontos követelménye a nemzeti jogrendszeri és az európai jogegységesítés keretei között zajló magánjogi kodifikációs folyamatnak a tömegforgalom megkívánta kereskedelmi jogias szemlélet megjelenítése a magánjogon belül különösen olyan területeken is mint a *társasági jog és a vele szoros kapcsolatban álló értékpapírjog, versenyjog és a csődjog*.

E jogterületek nemzeti megoldásai egymáshoz közelítésének és fokozatos harmonizálásának az esélyei is igen jók, mert a magánjogi kodifikáció folyamatában mindig jelen voltak azok az elvárások, amelyek a kereskedelem nemzeti határokon átvelő szükségletei szolgálatába tudták állítani a kereskedelmi jogi intézményeket.²

Kuncz professzor a XX. század elején óva intett attól, hogy a kereskedelmi jogot egyszerűen beolvasszuk a magánjogba. Szemléletes megfogalmazásában „a kereskedelmi jog az általános magánjog törzséből kiemelkedő és csipkészerűen kifinomuló különleges jog”³, mely a kereskedelmi élet sajátosságaihoz idomul.”

Jelesül tartalmi szempontból speciálisnak tarthatóak: az e tevékenység jogi kereteiül szolgáló *kereskedelmi társaságok szükségszerű megalapítása*, amely a cégjoggal leginkább reprezentálható és az *individualizációs és a számviteli joggal* alátámasztható *kalkulációs szempontok*.

A magánjogi jogviszonyok és a társasági jogviszonyok merev szembeállítása

teljesen indokolatlan. Sem a kereskedelmi jogalkotás, sem az általános magánjogi kodifikáció ennek tartósan sohasem adott teret. Ellenkezőleg a kereskedelmi törvénykönyveknek, benne kereskedelmi társaságokra irányadó jogalkotásnak a háttérjogát a magánjogi kódexek adták és adják ma is. Így maradt meg ez a magyar Ptk és Gt. viszonyában is.⁴

A gazdasági-vagyoni viszonyok változási folyamataira a kereskedelem világának reagálása a leggyorsabb. A kereskedelmi magánjog minden korban a gazdasági változások üdőerén lüktető jog. Kétségtelen tény, hogy a kereskedelmi jogi jogalkotás XIX. századi fellendülése a XX. század elejére hazánkban is megtorpant és átadta az általános magánjog kodifikációjának a teret. Ebben a kodifikációs folyamatban akár az 1900-as, akár az 1928-as magánjogi törvényjavaslatokat vizsgáljuk a Kt. normáinak és az azokkal kapcsolatosan született döntéseknek a lenyomatait fedezhetjük fel.

B) A társaságokra vonatkozó mai jogalkotáshoz közvetlenebbül kapcsolódó előzményekről

A Polgári Törvénykönyv megalkotásának időszakára és körülményeire visszatekintve, mindenek előtt fontos hangsúlyozni, hogy Magyarország és Csehszlovákia voltak azok a szocialista politikai rendszerű országok, ahol az 1945 előtti kereskedelmi kódexek nem kerültek teljes mértékben hatályon kívül helyezésre. Az 1960. évi 11. tvr. (Ptké.) melléklete példának okáért hatályban tartotta az 1875. évi 37. Törvénycikk (Kt). több rendelkezését. Így a kereskedelmi társaságok közül a közkereseti társaságokra, a részvénytársaságokra, és a korlátolt felelősségű társaságokra vonatkozó, illetőleg a cégjegyzésre vonatkozó szabályokat .

Második lépésként a 60-as évek végén meginduló gazdasági reformfolyamatoknak köszönhetően megteremtődött a *társulási jog a szocialista szektorban* – megjelentek a szövetkezeti társulások, külkereskedelmi társulások, egyesülések, közös vállalatok –, amely kiegészült a 70-es-80-as években a kisvállalkozások társasági jogával.⁵

A Ptk. 1977. évi IV. törvénnyel történt módosítása, valamint az 1978. évi 4. számú tvr. alapján a *társulási tulajdonjogforma új tulajdonjogformaként jelent meg az állami és szövetkezeti tulajdon mellett*. A gazdasági társulásoknak három faja került a Ptk-ba jogi személyként, a betéti társulás, amely a kft-t váltotta fel, a közös vállalat és az egyesülés. A Ptk. kötelmi jogi részébe került

szabályozásra a társaság, amelyet jogi személyiséggel rendelkező gazdálkodó szervezetek alapíthattak, és a polgári jogi társaság, mint jogi személyek és magánszemélyek által egymásközi viszonyaik rendezésére alakított társaságok. A polgári jogi társaság mögöttes joganyagát a gazdasági társaságok joganyaga képezte. A bírói gyakorlat hatására került a Ptk-ba az építőközösség. A 80-as évek elején a kisvállalkozások társasági formáiként jelentek meg a kisszövetkezet, a gazdasági munkaközösség és a vállalati gazdasági munkaközösség, míg a vállalati szférában a tröszt mint konszernjogi képződmény.⁶

Megítélésem szerint a gazdasági – politikai rendszerváltás legnagyobb hatású törvényeként – a jogrendszer szükségszerű reformfolyamatába illeszkedően – került megalkotásra a gazdasági társaságokról szóló 1988. évi VI. törvény (első Gt.). Ahogy a fenti fejlődési vázlatból kitűnik *e társasági törvény magyar jogrendszerbe történő beillesztése sikerességének azért volt alapja és voltak a Kt. által hagyományai is.* Ennek okait abban látom, hogy ha megfigyelhetők is a társaságokra vonatkozó hazai jog fejlődésében alapvetően gazdaságpolitikai okokból származó ciklikus periódusok, amikor a gazdaságirányítási és tulajdoni rendszer korrekciójának szükségessége felmerült, a megoldás felé a piaci körülményekhez jobban idomulni képes társulási, társasági formációk megteremtése merült fel. Azt is el kell ismerni, hogy a magánjogtudomány érdeklődése sohasem fordult el a kereskedelmi társaságok jogának vizsgálatától, így *egy évszázados hagyományokon nyugvó hazai kereskedelmi-magánjogi tudományos kultúra is jelen volt a rendszerváltozás időszakában amelyre tudtak támaszkodni a törvényalkotás során.* A társasági jog újrakodifikálását természetes módon és vitathatatlanul segítették az összehasonlító jogi tapasztalatok is.

A XX. század végére gazdasági társaságokra vonatkozó törvények nyomán kiépülhetett a magyar társasági jog nyugat-európai mintáknak megfelelő, áttekinthető rendszere. *Elhatárolhatóvá vált a magánjogi és (gazdasági) kereskedelmi jogi társaságok világa* és kijelölhető lett a helye olyan társasági alakzatoknak, amelyek közhasznú célok megvalósításának eszközei – jöllehet alapvetően non-profit jellegűk van. A társasági törvények által újra bevezetésre került két olyan személyegyesítő gazdasági társaság (a kkt. és a bt.), amelyek jogi személyiséggel ugyan nem rendelkeznek, azonban általános jogképességük folytán cégnevük alatt szerezhethetnek jogokat és vállalhatnak kötelezettségeket. A Ptk-ban szabályozott polgári jogi társaságoktól való eltérésük – egyebek mellett – abban áll, hogy cégnevük alatt üzletszerű gazdasági tevékenység folytatására jogosultak.

Mint jellemzően un. Gesamthand – típusú társaságok dologilag lekötött vagyonnal rendelkeznek, a társaság tagjaihoz kötődő vagyoni betét képezheti önállóan a forgalom tárgyát. A jogi személyiséggel rendelkező gazdasági társaságok a közös vállalat, korlátolt felelősségű társaság és a részvénytársaság tradicionálisan tőketársulások, melyeknek jogi személykénti perszonalifikációja több vonatkozásban is eltérő specifikumokat eredményezett a jogi személyekre vonatkozó korábbi Ptk-beli joganyagon belül.⁷

A társasági törvény a gazdasági élet alaptörvényének számít, meghatározó szerepe van a gazdálkodási tevékenységet szabályozó normaanyagban belül. Ahogy a törvény preambulumban olvasható: biztosítja a nemzetgazdaság Európai Unión belüli további fejlődésének modern, szervezeti és működési feltételeit.

Általános jogpolitikai, valamint pragmatikus céljai elérése azonban nem képzelhető el csak más fontos törvényekhez való kapcsolatának szintézisében. Előadásom további részében a társasági törvény és más jogterületeket szabályozó joganyagok viszonyát, mint sajátos szinergia jelenséget próbálok meg érzékelteni.

II. A TÁRSASÁGI (JOG)TÖRVÉNY

VISZONYA A JOGRENDSZER MÁS ELEMEIHEZ

1 Alkotmányjogi és közigazgatási jogi kapcsolódások

Napjainkban változóban van a jogágak közötti szereposztás. A közjog és magánjog egykor merev határai lassan elrelativizálódnak. Az alkotmányos jogrend megteremtésének és fenntartásának egyik meghatározó feltétele az Alkotmány és a Polgári Törvénykönyv szintézise. Az új gazdasági rendszer, a gazdasági élet alapjainak rögzítése az Alkotmányra váró feladat és nem a Polgári Törvénykönyvre hárul. Az Alkotmány direkt és indirekt módon is forrása a magánjognak, benne a társasági jognak is. Az alkotmányjog és a magánjog fogalmi kultúrája, értékrendje egymással kölcsönhatásban áll-e hatásoknak a társasági jogban is érződniük kell.

Vitathatatlanul a társasági jogban igen erős közjogi jelenlét tapasztalható, amely leginkább a szabályozás módszereiben jelentkezik.⁸ A szabályozás iránya a diszpozitivitás irányába mozdult el. A visszahatás jelei persze ugyanúgy látszanak.

A közigazgatás jelenkori szerepének betöltése már nem is lehetséges gazdasági (kereskedelmi) magánjogi intézmények nélkül. A gazdasági-kereskedelmi magánjog szerepe napjainkban a közigazgatásban egyre inkább kiteljesedik. Könnyen talál térre ebben a világban, mert e joganyag számos magánjogi szálal is át van szöve.⁹ Átfogó – az egész közigazgatásra is ható – tartalma mellett, bizonyos szegmensei a) **az állami kormányzati feladatokhoz**, vagy b) **a helyi önkormányzatok tevékenységéhez** specifikusan is kapcsolódnak.

Ad/a. A piacgazdaságokban **az állam** közvetlenül is gazdasági szereplővé válik, amennyiben általa alapított, vagy a részvételével működő gazdálkodó szervezeteken (társaságokon) keresztül folytatja piaci tevékenységét. Fontos hangsúlyozni, hogy *az állam jogalkotási monopóliumából sem vezethető le, hogy olyan gazdasági normaanyag kerüljön megalkotásra – mely saját vállalkozási tevékenységére szólna neki privilégiumokat ad, míg más piaci résztvevők számára korlátokat emel.* Az állam mint jogalkotó és mint a politikai rendszernek is kulcstényezője azonban így vagy úgy, de a gazdasági életben is különleges „helyzetben” van. Ehhez a következtetéshez több irányból is eljuthatunk. Példának okáért a *közpénzekkel történő felelős gazdálkodás* megköveteli, hogy közérdekből szigorú jogi partitúrája legyen a köztulajdon felhasználásának, piaci alapokon működő vállalkozásokba történő befektetésének. Másfelől az állami vagyon *sohasem működhet teljesen kockázati tőkeként*, sem e vagyon felhasználásának jogi mechanizmusa, sem pedig a fokozott társadalmi kontroll alatt tartása ezt nem teszi lehetővé. Egészen egyszerűen azért, mert *az állami vállalkozások veszteségeit más társadalmi, kulturális és szociális alrendszerek fogják megérezni.* Az állami köztulajdon feletti jó gazda gondosságának követelménye ezért csupán egy *fokozott és folyamatos társadalmi ellenőrzés keretein belül* értelmezhető.

Ad/b. A közigazgatással szembeni társadalmi elvárások mára már **az önkormányzatok tekintetében** is eredményességi követelmények. A közigazgatás a gazdaságot igen nagy mértékben befolyásoló tényező.¹⁰ Az önkormányzatok működésének szerves része a *vagyonukkal való önálló gazdálkodás.* Ennek alkotmányjogi alapja a tulajdonukhoz való joguk alkotmányban történő elismerése. A Magyar Köztársaság Alkotmánya szerint¹¹ *a helyi képviselő testület gyakorolja az önkormányzati tulajdon tekintetében a tulajdonosi jogokat, az önkormányzat bevételeivel önállóan gazdálkodik, saját felelősségére vállalkozhat.* Az önálló gazdálkodás és felelősség önálló jogalanyiságot feltételez, sőt a Ptk.

alapján az önkormányzat jogi személynek és gazdálkodó szervezetnek is minősül¹². Az Alkotmánybíróság 4/1993 (II.12.) számú határozata erősíti meg az Alkotmány 12.§. (2). bekezdésének azon tételét, mely szerint az állam tiszteletben tartja az önkormányzatok tulajdonjogát. Fontos rögzíteni, hogy az önkormányzati tulajdon léte jogszabályból fakad és nem jogutódlással keletkezett.¹³ E tulajdon-fajta köztulajdon, amely a magántulajdonnal egyenlő és egyenlő jogi védelemben részesül.¹⁴

Az Alkotmánynak és a helyi önkormányzatokról szóló törvény irányadó rendelkezéseinek egybevetéséből következik az, hogy az önkormányzati vagyonnal az önkormányzatok a törvények keretei között szabadon rendelkezhetnek és így vállalkozási tevékenységet is folytathatnak. Tulajdonukkal a képviselőtestület jogosult rendelkezni, ezt a jogát nem ruházhatja át más szervre. Az önkormányzati vagyonnal történő gazdálkodás költségvetési szabályok szerint folyhat, lévén ez a költségvetés része, az államháztartásnak és ily módon az államháztartásra vonatkozó jogszabályok is vonatkoznak rá.¹⁵

E vagyont elsősorban kötelező közfeladat ellátására kell fordítani és csak a fennmaradó része használható vállalkozásra. E tényt tükrözi az is, hogy *a törzsvagyon és a vállalkozásra felhasználható vállalkozói (forgalomképes) vagyon egymástól elkülönül*. Miután az önkormányzati vállalkozói vagyon tekintetében is követelményként jelenik meg a gondos, felelősségteljes gazdálkodás, ezért a vagyonkezelés alapja egy *megbízható vagyonnnyilvántartás*, amelyben markánsan elhatárolódik a *törzsvagyon és a vállalkozói vagyon* köre.

Az önkormányzati vagyon kezelésének fontos eszközei lehetnek : a saját vállalkozás vagy intézmény létrehozása, avagy külső vállalkozás megbízása szerződéssel. Azt ki kell hangsúlyozni, hogy az önkormányzatoknak nem a saját felelősségükre történő vállalkozás az alapvető alkotmányos feladata és célja. A vállalkozás „csak” eszköz a közfeladat ellátásához. Az önkormányzati vagyon összetétele és az önkormányzatok szervezete ugyan nem alkalmas főtevékenységyszerű vállalkozásra piaczgazdasági versenyhelyzetben, de bizonyos vagyon-elemek hasznosítása – főleg kommunális tevékenységek ellátása során– más által nem biztosított lakossági igényeket elégíthet ki.

A vagyonhasznosítás keretében a *vállalkozási módszer* igen gyakori az ingatlanhasznosítás, az értékpapír-befektetések területén, sőt egyre gyakoribb vagyonhasznosítási módot jelent a koncesszióba adás is. Mindezen önkormányzati vagyonhasznosítási módok közül a legoptimálisabbnak a kiválasztása

csupán *egy önkormányzati vagyonhasznosítási, vagyonkezelési koncepción – vagyონrendeleten* – alapulhat, amely hosszabb távra biztosíthatja az ötletszerű, kapkodó döntések elkerülését.

Az önkormányzatok vagyonkezelése során a *személyi feltételeknek* is nagy szerepe van, amely jelentse azt, hogy kellő szakértelemmel rendelkező személyeket kell alkalmazni és szükség szerint külön szervezeti egységet érdemes felállítani.¹⁶ Fontos rámutatni, hogy nem hatósági jogkörben, hanem *tulajdonosi jogkörben jár el az önkormányzat*, amikor határozatával elfogadja példának okáért egy gazdasági társaság alapító okiratát, és dönt annak vagyónáról.

Az önkormányzatok gazdasági önállóságának fontos tartópilléreit jelentik: a kööttség nélkül felhasználható, év közben nem csökkenthető mértékű és alanyi jogon járó normatív állami hozzájárulás (támogatás) és a kötelező közfeladatokhoz igazodó finanszírozás.

Az önkormányzatok vagyongazdálkodására és gazdálkodó szervezetekben (gazdasági társaságokban) való részvételére vonatkozó alapvető jogi rezsimről elmondható, hogy *szerteágazó, különböző jogszabályokban fellelhető normák rendszertelen halmazából áll, amely a jogi garanciarendszer működésének nem kedvez.*

A fontosabb garanciális rendelkezések a következők:

A államháztartási törvény szerint a költségvetési szerv csak olyan gazdálkodó szervezetben vehet részt, vagy olyan szervezetet alapíthat, amelyben felelőssége nem haladja meg vagyoni hozzájárulásának mértékét, és amelyben – kivéve, ha törvény más feltételeket nem határoz meg – legalább többségi irányítást biztosító befolyással rendelkezik. Többségi irányítást biztosító befolyása van annak, aki tagsági (részvényes) jogai vagy a gazdálkodó szervezet más tagjával (részvényesével) kötött megállapodás alapján a szavazatok több mint ötven százalékával rendelkezik. Több költségvetési szerv közös vállalkozása esetében elegendő, ha a költségvetési szervek befolyása együttesen éri el a legalább többségi befolyást.

A gazdálkodó szervezet alapításához, abban tagsági (részvényesi) jogviszony létesítéséhez, illetve részesedés szerzéséhez helyi önkormányzati költségvetési szerv esetén a helyi önkormányzat, illetve a többcélú kistérségi társulás engedélye szükséges. A költségvetési szervek gazdálkodó szervezete további gazdálkodó szervezetet nem alapíthat, és gazdálkodó szervezetben részesedést nem szerezhet.

Amennyiben a helyi önkormányzat költségvetési szerve által elismert tartozásállomány eléri az önkormányzat rendeletében, illetve a többcélú kistérségi társulás határozatában meghatározott mértéket és időtartamot, a képviselő-testület, a társulási tanács a költségvetési szervnél – az Országos Egészségbiztosítási Pénztár által finanszírozott intézmény esetén az Országos Egészségbiztosítási Pénztár kérésére, illetve az Országos Egészségbiztosítási Pénztár véleményének előzetes kikérésével – *önkormányzati biztost jelöl ki*. Az önkormányzati biztos kijelölésének feltételeit – ideértve a tartozásállomány irányadó mértékét és időtartamát –, a gazdálkodási önállóságában korlátozott költségvetési szerv működésének szabályait a kormány rendeletben határozza meg.

Az önkormányzati költségvetési szerv legalább többségi irányítást biztosító befolyása alatt álló gazdálkodó szervezet működésére vonatkozóan a következő rendelkezéseket kell alkalmazni:

– *Felügyelőbizottság létrehozása kötelező*; Az állam legalább többségi befolyása alatt álló gazdálkodó szervezet esetében, ha a jegyzett tőke a kettőszázmillió forintot meghaladja, a felügyelőbizottság elnökének személyére az Állami Számvevőszék tesz javaslatot, a gazdálkodó szervezet vezetőjének megkeresése alapján. A javaslatételre lehetőség szerint hatvan napot kell biztosítani. Az Állami Számvevőszék jelölése alapján megválasztott személyt a tulajdonosok által jelölt tagként kell figyelembe venni, és tevékenységére, valamint visszahívására a munkavállalók által jelölt felügyelőbizottsági tagokra vonatkozó rendelkezéseket kell megfelelően alkalmazni;

– *A könyvvizsgáló szervezetre, illetve a könyvvizsgáló személyére* az ügyvezetés a felügyelőbizottság egyetértésével tesz javaslatot a gazdálkodó szervezet legfőbb szervének;

– *A gazdálkodó szervezet és a tagja (részvényese) között létrejövő szerződést a szerződés aláírásától számított harminc napon belül a cégbíróságon a cégiratok közé letétbe kell helyezni*;

Ez a rendelkezés nem irányadó abban az esetben, ha a társaság és a tag (részvényes) a társaság tevékenységi körébe tartozó, a létesítő okirat által meghatározott szokásos nagyságrendű szerződést köt. A gazdálkodó szervezet köteles az okirat aláírásától számított harminc napon belül a cégbírósághoz – letétbe helyezés céljából – benyújtani azt az okiratot is, amely bárki javára ingyenesen vagyont juttat, feltéve, hogy annak összege (értéke) az egymillió forintot meghaladja. Az összehatár szempontjából a két éven belül ugyanannak a személy-

nek vagy szervezetnek nyújtott juttatásokat össze kell számítani;

– *A gazdálkodó szervezet legfőbb szerve köteles szabályzatot alkotni a gazdálkodó szervezet vezető tisztségviselői, felügyelőbizottsági tagjai és más, a legfőbb szerv által meghatározott vezető állású munkavállalói javadalmazása módjának, mértékének főbb elveiről, annak rendszeréről.* A szabályzatot az elfogadásától számított harminc napon belül a cégiratok közé letétbe kell helyezni. A szabályzatban foglaltak alapján a legfőbb szerv kizárólagos hatáskörébe tartozik a szabályzattal érintett személyi kör javadalmazásának (így különösen díjazásának, munkabérének, végkielégítésének, egyéb juttatásainak) megállapítása;¹⁷

– *Az önkormányzati költségvetési szervek egyszemélyes gazdasági vagy non-profit társasága esetében a tag (részvényes) a vezető tisztségviselő hatáskörét nem vonhatja el.* A vezető tisztségviselő felelősségére a gazdasági társaságokról szóló 2006. évi IV. törvény szabályai megfelelően irányadók. Az olyan közfeladat vagy közszolgáltatás ellátásával összefüggő tevékenység folytatására alapított egyszemélyes gazdálkodó szervezetnél, mely közfeladat, illetve közszolgáltatás ellátásáért vagy ellátásának megszervezéséért az alapító felelős, és amelyben kizárólag a költségvetési szerv vagy szervek rendelkeznek tulajdonosi részese-déssel, a vezető tisztségviselő az alapító képviselőként eljáró személy szakmai irányítása mellett, utasításai szerint, a közfeladatról, illetve a közszolgáltatás ellátásáról való gondoskodás követelményét figyelembe véve köteles eljárni. Ebben a körben a vezető tisztségviselő hatáskörét az alapító elvonhatja, korlátozhatja;

– *A költségvetési szerv egyszemélyes gazdasági társasága esetében a tag (részvényes) – a megválasztással, illetve kinevezéssel kapcsolatos ügyek kivételével – a hatáskörébe tartozó döntés meghozatalát megelőző*

Halaszthatatlan döntés esetében a vélemény beszerzése rövid úton (pl. távbeszélő, fax, e-mail) is történhet, azonban az így véleményt nyilvánító személy nyolc napon belül köteles véleményét írásban is a döntést hozó rendelkezésére bocsátani. Az írásos vélemény vagy az ülésről készült jegyzőkönyv, illetve annak kivonata nyilvános, azt az egyedüli tag (részvényes) határozatával együtt – a döntés meghozatalától számított harminc napon belül – a cégbíráson a cégiratok közé letétbe kell helyezni.

A költségvetési szerv egyszemélyes gazdasági vagy non-profit társasága esetében az alapító okiratban rendelkezni kell

- a véleményezési jog gyakorlásának módjáról;
- abban az esetben, ha a véleményezési jogot ülésen gyakorolják, az ülés összehívásának rendjéről, a napirend közlésének módjáról;
- a tag (részvényes) döntéseinek az érintettekkel való közlési módjáról.

A **helyi önkormányzatokról szóló törvény** alapján a helyi önkormányzatot – a törvényben meghatározott eltérésekkel – megilletik mindazok a jogok és terhelik mindazok a kötelezettségek, amelyek a tulajdonost megilletik, illetőleg terhelik. A tulajdonost megillető jogok gyakorlásáról a *képviselőtestület rendelkezik*.

A helyi önkormányzat *meghatározott vagyontárgy vagy vagyonrész elidegenítését, megterhelését, vállalkozásba való bevitelét, illetőleg más célú hasznosítását önkormányzati rendeletben helyi népszavazáshoz kötheti.*

A helyi önkormányzat *vállalkozása a kötelező feladatainak ellátását nem veszélyeztetheti. Az önkormányzat olyan vállalkozásban vehet részt, amelyben felelőssége nem haladja meg vagyoni hozzájárulásának mértékét.*

Az önkormányzat többségi befolyása alatt álló vállalkozásra – ha e törvény eltérően nem rendelkezik – az államháztartásról szóló törvény 95/A. §-ában foglalt rendelkezéseket kell megfelelően alkalmazni.

Mindezen rendelkezések hivatottak biztosítani, hogy a helyi önkormányzatok vagyonának kockázati tőkeként vállalkozásokban történő működtetésének átlátható és biztonságos garanciái legyenek. Mindaz a veszteség, amely az átgondolatlan és felelőtlen gazdasági döntésből származik, valamilyen módon visszahat a közfeladatok ellátásának feltételrendszerére is. Megnehezíti e feladatok ellátását egy veszteséges beruházás.

A **helyi önkormányzati képviselők jogállásáról szóló törvény** mindenk előtt az összeférhetlenségi szabályok kicövekelésével törekszik biztosítani az önkormányzati vagyongazdálkodás, vagyonhasznosítás legális mederben tartását. E jogszabály lényegesen szigorú szabályokat ír elő a *helyi képviselői (és polgármesteri) összeférhetlenségre*.

Ennek alapján önkormányzati képviselő nem lehet:

- aki, illetve akinek a személyes közreműködésével működő gazdasági társaság önkormányzati feladatot a képviselőtestülettel vagy a képviselőtestület

szervével kötött vállalkozási, megbízási szerződés vagy munkaszerződés alapján lát el;

- a képviselőtestület által alapított önkormányzati vállalat vezérigazgatója, vezérigazgató-helyettese, igazgatója, igazgatóhelyettese, igazgatótanácsának, vezető testületének tagja;

- az önkormányzat tulajdoni részesedésével működő gazdasági társaság vezető tisztségviselője, igazgatótanácsának, igazgatóságának vagy vezető testületének, valamint a társasággal munkaviszonyban vagy munkavégzésre irányuló más jogviszonyban álló vezetője (vezérigazgatója);

- az önkormányzat tulajdoni részesedésével működő gazdasági társaság által alapított gazdasági társaság vezérigazgatója, vezérigazgató-helyettese, igazgatója, igazgatóhelyettese, igazgatótanácsának, igazgatóságának vagy vezető testületének tagja.

A 2006. július 1-jén hatályba lépett Gt-ben az önkormányzatok vállalkozási tevékenységére hatóan az egyik legmarkánsabb változás, hogy a Polgári Törvénykönyvben eddig szabályozott közhasznú társaságot az ún. non-profit gazdasági társaság váltotta fel.¹⁸ Az új Gt. 4. § (1) bekezdése alapján gazdasági társaság nem jövedelemszerzésre irányuló közös gazdasági tevékenység folytatására is alapítható (*non-profit gazdaság társaság*). Az önkormányzatok vagyongazdálkodásának várhatóan főszereplőivé válnak e non-profit társaságok. Általuk valósulhat meg leginkább az az önkormányzati gazdasági-vállalkozási tevékenység amely képes lehet összekötni a nyereségérdekeltségi, valamint a szociális, kulturális és jóléti szempontokat.

Ilyen társaság bármely gazdasági társasági formában (kkt., bt., kft. és rt.) alapítható és működtethető, a non-profit jelleget a cégnévben kell feltüntetni. Társasági formaváltással is létrejöhet ilyen jogalany azáltal, hogy a meglévő működő gazdasági társaság legfőbb szerve elhatározza a non-profit gazdasági társaságként való továbbműködést.

Közérdekvédelmi garanciát jelent, hogy non-profit gazdasági társaság üzletszerű gazdasági tevékenységet csak kiegészítő jelleggel folytathat, a nyereség a tagok között nem osztható fel, az a társaság vagyonát gyarapítja, más társasági formába csak non-profit jellegének megtartásával alakulhat át, ilyen típusú gazdasági társasággal egyesülhet, illetőleg non-profit társaságokká válhat szét.

2)A Polgári Törvénykönyv és a Gt. egymásra hatásáról

A gazdasági társaságokra vonatkozó joganyag jelentősebb részében magánjog, de számos rendelkezése természetéből adódóan közjogias és eljárásjogias természetű. A társasági jog *iuris specialis*-karakterére utal, hogy gyorsan változó, nem tisztán szerződéses jellegű, hanem szervezeti normákat is jelentős mértékben tartalmaz, összhangja a cégjoggal, a felszámolási és a végelszámolási joggal, a tőkepiac jogával, illetve a számviteli joggal. Leginkább talán e sajátosságok a legfőbb érvek amelyekkel sokan indokolják a Ptk-tól való szerkezeti külön tartásának szükségességét.

A társasági törvényben a szabályozás kógenciája és diszpozitivitása azon múlik, hogy milyen egyéb jogszabályi garanciát lehet biztosítani a hitelezők, a közérdek, a tőke, a kisebbség, a tisztességes verseny feltételeinek. A „kevesebb törvényt több szerződést” követelő társasági jogalkotás feltétele, hogy ennek jogi garanciái a társasági törvényen kívüli jogszabályokban is erősödjének. Ennek a komplex, jogágakon átívelő célnak az elérése csupán átgondolt társasági jogi kodifikációval lehetséges. Ebből a szempontból a társaságokra vonatkozó joganyag illeszkedése az általános magánjogba az elsődleges kérdés. Két kodifikációs technika képzelhető el: vagy továbbra is külön törvényben marad a gazdasági társaságokra vonatkozó joganyag és utaló szabály alapján a gazdasági társaságoknak és tagjaiknak (részvényeseinek) e törvényben nem szabályozott vagyoni és személyi viszonyaira a Polgári Törvénykönyv (a továbbiakban: Ptk.) rendelkezéseit kell megfelelően alkalmazni, vagy a magánjogba tartozásának is kifejezéseként a Polgári Törvénykönyvbe kerülnek a gazdasági társaságokra vonatkozó részletes szabályok is. Ez utóbbi esetben a tagokat a társasági szerződés (alapszabály, alapító okirat) tartalmának szabad megállapításában megillető jogai határait már közvetlenül a Ptk. húzza meg. Fenntartandó ez esetben is a szabály, hogy nem minősül a törvénytől való eltérésnek olyan további rendelkezés társasági szerződésbe (alapszabályba, alapító okiratba) való foglalása, amelyről e törvény nem szól, ha a rendelkezés nem áll ellentétben a társasági jog általános rendeltetésével, vagy az adott társasági formára vonatkozó szabályozás céljával, és nem sérti a jóhiszemű joggyakorlás követelményeit.

Természetesen a Ptk. több szabályát nem lehet automatikusan alkalmazni a társaságokra. A Ptk. általános szerződéses rendelkezéseinek alkalmazását nehezíti, hogy a társaság tipikusan többalanyú együttműködési szerződés, ahol az érvénytelenség, a szerződésszegés a kártérítési felelősség szabályozása

sok tekintetben kíván meg speciális többlétszabályokat. Nézetem szerint a kellően átgondolt és a bírói gyakorlatot is megfelelően asszimiláló élő társasági jogot szem előtt tartó megoldást kell választani. Kiindulás lehet a Ptk. Reformfolyamatában született Szakértő Javaslat vitája.

3. A munkajog és a társasági jog viszonyáról : a Gt. és az Mt. főbb metszéspontjai

A társasági jog és a munkajog intenzív egymásra hatása a hatályos Gt-beli és Mt-beli rendelkezések metszetében egyértelmű tény. A két kódex viszonyát meghatározó rendelkezés szerint a gazdasági társaságnál foglalkoztatott munkavállalók jogaira és kötelezettségeire, a munkaszerződésre, valamint a munkaügyi kapcsolatokra a Munka Törvénykönyve rendelkezéseit kell alkalmazni.

Az individuális munkajog világába illeszkedő rendelkezés alapján a gazdasági társaság vezető állású munkavállalónak minősülő alkalmazottai feladatkörükben a társaság érdekei elsődlegessége alapján kötelesek eljárni, és a gazdasági társaság munkavállalóinak a társaság működésének ellenőrzésében való részvételét biztosítani kell. Vezető állású munkavállaló az, akit a Munka Törvénykönyve, illetve az adott társaság társasági szerződése vagy szabályzata annak minősít. A gazdasági társaság – akár jogi személy, akár nem – cégneve alatt munkáltató, tehát munkáltatói jogokat gyakorolhat a társaság munkavállalóival szemben.

A kollektív munkajoggal összefüggésben álló rendelkezés alapján „a munkaügyi kapcsolatokra, a szakszervezetek, illetve az üzemi tanács jogosítványaira, a kollektív szerződésre stb. a Munka Törvénykönyve vonatkozik. A törvény növeli az üzemi tanács és a társaság ügyvezetése mozgásterét azáltal, hogy a törvény előírásaitól – a felek megállapodása alapján – eltérést enged.

4) A Gt. és a számviteli törvény „munkamegosztása”

A Gt. egyik fontos – koncepcionális szempontból is jelentős – kérdése a könyvvizsgálókra vonatkozó szabályok ésszerű szétosztása a társasági, a számviteli és a könyvvizsgálói törvény között. Ennek megfelelően törvény – a részvénytársaság esetét kivéve, ahol a társasági könyvvizsgáló megválasztása minden esetben kötelező – a számviteli törvényre bízza mind a könyvvizsgálat tal szembeni tartalmi követelmények, mind pedig a könyvvizsgálat kötelező

igénybevétele esetének a meghatározását. A könyvvizsgáló „személyére” (összeferhetetlenség stb.) vonatkozó szabályokat a könyvvizsgálói törvény rögzíti.

A választott könyvvizsgáló társasági törvényben történő szabályozásának az indoka az, hogy a társaság és az auditálási szolgáltatást nyújtó könyvvizsgáló (könyvvizsgáló társaság) között sajátos társasági jogi jogviszony jön létre. Ez a jogviszony keletkezésében, tartalmi jellemzőit illetően, valamint megszűnése körülményeit tekintve is különbözik attól az esettől, amikor a gazdasági társaság egy könyvvizsgálóval köt valamilyen polgári jogi megállapodást.

5) A Gt. és a Cégtörvény egymást kiegészítő kapcsolatáról

A két törvény egymásra hatása és egymást kiegészítő jellege a legdirektebb. A társasági anyagi jog és eljárási jog elválaszthatatlanságát reprezentálják az egymással szorosan összefüggő, egymásra utaló szabályok. Akár monografikus feldolgozást is megérdemelne e jogmatériák egymásra vetítése, példának okáért a társasági jogalanyiség keletkezése és megszűnése, a dologi jogi kérdések, a társaságok érvénytelensége, a képviselő és cégjegyzés, a társaságok feletti törvényességi kontroll kérdéseiben. *A cégjogtól ma leginkább azt várjuk el, hogy a társasági jog anyagi jogi rendelkezéseinek táplálója legyen és biztosítsa e rendelkezések hatékonyságát, gyors adaptációját a piac-üzleti kapcsolatokban.*

Végezetül jelezni szükséges, hogy a társasági jog csődjogi, versenyjogi aspektusai a hitelezői érdekek, a közérdek, a tökévédelem elveinek érvényesülésében, a tisztességes verseny biztosításában is fontos szerepet töltenek be. A törvényi szabályozások összhangjának megteremtése e tárgykörökben is mellőzhetetlenül fontos. Nem különben az *Európai Unió társasági jogával való összhang fenntartása, a bírói gyakorlat tendenciáinak jogalkotó általi nyomon követése.*

Ekként a társasági törvény mint szinergia jelenség válik a jogrendszer olyan elemévé, amely végső soron eldönti azt is, hogy „Quo vadis” társasági jog?

Köszönöm a megtisztelő figyelmet !

JEGYZETEK

- 1 Nagy Ferenc: A kereskedelmi jog kézikönyve Budapest 1889. 5. old.; hasonló tartalmú véleményét hangsúlyozta Grosschmid Béni egy 1883-ban tartott előadásában : ő a magánjog egységét és biztonságát látta veszélyeztetve a kereskedelmi jog külön jogként való elismerésével., Vö: még Eörsi : Összehasonlító polgári jog Budapest AK. 1977. 170. old.
- 2 Vö. Zoltán Ödön : A nemzeti magánjogokról és az európai közös magánjogról című kitűnő tanulmányában – Magyar Jog 1998 évi 10. szám 581. oldalon hivatkozik még Jürgen Basedow : „ Un droit commun des contrats pour le marché commun című tanulmányára – Revueinternationale de droit comparé 1998/1.szám 7-28 old.
- 3 Kuncz Ödön:: A magyar kereskedelmi- és váltójog vázlata Budapest 1922. 4. old.
- 4 Vö: Nochta T. Társasági jogunk néhány aktuális kérdéséről Jogtudományi Közlöny 1994. évi 3. szám..)
- 5 Vö. Sárközy, A magyar társasági jog Európában Budapest 2001 KJK KERSZÖV. 197-198 old.
- 6 Lásd. Részletesen Sárközy: A magyar társasági jog Európában im. 196-203 oldalig.)
- 7 Lásd részletesen a kérdéssel : Wellmann György: A Ptk. és a Gt. kapcsolódási pontjai az új Ptk. koncepció tükrében című tanulmányban Gazdaság és Jog 2002/9. szám. 9-10 oldal
- 8 Lásd. Jakab András: A magyar jogrendszer szerkezete című monográfiájában (Dialog Campus Kiadó Bp-Pécs 2007.) a közjog és magánjog elválasztásának pozitív jogi és jogdogmatikai indokolatlanágát hangsúlyozza és arra mutat rá, hogy a két jogterületre az eltérő szabályozási módszerek jellemzőek.
- 9 Lásd A közjog és magánjog viszonyának alakulásáról Lábady Tamás általános elméleti elemzését. A magyar magánjog (polgári jog) általános része című tankönyvben. Dialóg Campus Kiadó Budapest-Pécs 1997. 20-27. oldalain. A gazdasági magánjog közjogi vonatkozásait jelentik például okáért egyes versenyjogi, fogyasztóvédelmi, státuszjogi, szerződési jogi, illetve cégjogi normák.
- 10 Lásd Sárközy Tamás: Gazdasági státuszjog Aula Kiadó , Budapest 1999, 32-33. old.
- 11 Lásd az Alkotmány 44/A §.(1). Bekezdése b/ pontját
- 12 Lásd a Ptk. 685.§.-t
- 13 Lásd erről részletesbben Kecskés László: Polgári jog. A személyek joga című könyvében a 133-134. oldalakon található elemzést. Dialog Campus Kiadó Budapest-Pécs 2007.
- 14 Lásd 324/B/1991 AB határozatot a helyi önkormányzati tulajdon egyenlő jogi védelméről
- 15 Lásd erre az Áht. 62-83.§§.-ait
- 16 Ezen túlmenően Magyarországon példaként szokták említeni a Tatabányán megalakított Gazdaságfejlesztő Szervezetet, amely több önkormányzat társulásának eredményeként állt fel.
- 17 Munkabér alatt a Munka Törvénykönyve 142/A. § (3) bekezdésében foglaltak értendők.
- 18 Az új Gt. hatályba léptető rendelkezései alapján 2007. július 1-jétől kht. nem alapítható, ebből következően a 2007. július 1-jén bejegyzett, vagy bejegyzés alatt álló kht-k számára két éves átmeneti idő biztosít a törvény a jogutód nélküli megszűnésre, illetve a non-profit átalakulásra. Fontos, hogy az új Gt. 365.§.(3). bekezdése alapján a nonprofit korlátolt felelősségű társaságá átalakulásra a társasági szerződés módosításával is sor kerülhet, figyelemmel arra, hogy a Ptk.57.§.(2).bekezdése a kht-re háttérzabályként a kft-re vonatkozó normákat rendeli alkalmazni. Más társasági formába történő átalakulás esetén a törvény átalakulási rendelkezései értelemszerűen irányadók. A kht. végleges megszűnési határideje 2009. június 30., azaz a kht. a jelenlegi szabályok szerint legfeljebb eddig működhet. 2007. július 1. és 2009 június 30. napjai között a két formára (közhasznú társaság és non-profit gazdasági társaság) vonatkozó szabályok pár-

huzamosan élnek majd. Ezt a jogalkotó úgy oldja meg, hogy ahol a törvény kht-ről rendelkezik azon a 2007. július 1-től 2009. június 30-ig mind a kht-t, mind a non profit gazdasági társaságot érteni kell., míg 2009. július 1-től a kht-re vonatkozó rendelkezések csak a non-profit gazdasági társaságra vonatkoznak. Fontos előrebocsátani azt is, hogy konkrétan meghatározott feladatokat ellátó közhasznú társaságok (közpénzek felhasználásának átláthatóbbá tétele érdekében) csak jogi személyként (azaz korlátozott tagi felelősség mellett) működhetnek miként a non-profit szervezetek.